Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan Asunto- ja ympäristöjaosto, 27.10.2021
Ympäristöministeriö, Luontoympäristöosasto, Alanen, Bäck, Keto ja Lohilahti

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022
Teema 1: Turveyrittäjien tilanne, onko onnistuttu työllistämään soiden ennallistamistoimenpiteillä?
Teema 2: Mitä toimia TAE:n pääluokassa 35 on, jotka edistävät Saaristomeren poistamista HELCOMin ns. hotspot-listalta, mitä toimia sieltä mahdollisesti puuttuu ja mikä niiden kustannus on?

Teema 1: Turveyrittäjien tilanne
Kevään puoliväliriihessä 29.4.2021 valtioneuvosto teki työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) turvetyöryhmän maaliskuussa 2021 tekemien esitysten ja tilannearvion pohjalta päätöksiä, jotka vastaavat turvealan ennakoitua nopeampaan murrokseen. Päätettiin muun muassa, että valmistellaan siirtymäajan työllisyysmahdollisuuksia tarjoava ennallistamishanke soveltuvien suoalueiden ennallistamiseksi, suonpohjien vettämiseksi ja uudelleen soistamiseksi, sekä kosteikkojen perustamiseksi hyödyntäen olemassa olevia ja valmisteilla olevia tuki-instrumentteja ja maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaa. Toimenpiteiden rahoituksessa pyritään hyödyntämään EU:n oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa (JTF) ja aluekehitysohjelmien mahdollisuuksia.

Ympäristöministeriön (YM) ja maa-ja metsätalousministeriön (MMM) yhteisessä, valtioneuvoston 27.5.2021 hyväksymässä Helmi-elinympäristöohjelmassa on tavoitteena ennallistaa noin 60 000 hehtaaria soita ja toteuttaa vesien palautusta 400:lle kuivumassa olevalle suojelusuolle vuoden 2030 loppuun mennessä. Ohjelman tavoitepinta-alat nostavat ennallistamistöiden määrän uudelle tasolle Suomessa.
Pääosin ennallistamistöitä ovat vuosina 2020-2021 toteuttaneet Metsähallituksen Luontopalvelut suojelualueilla ja Metsätalous Oy hallinnassaan olevilla ojitetuilla suoalueilla. Ennallistamistyöt kilpailutetaan alueen toimijoilla. Ympäristöministeriön tietoon on tullut toistaiseksi vain yksi esimerkki (Hongiston konetyö Oy, https://yle.fi/uutiset/3-11846238), jossa turveyrittäjä on siirtynyt tekemään soiden ennallistamista suojelualueilla. Tämä yrittäjä toteutti suojelusoiden ennallistamistoimia vuonna 2020 mm. Nuuksion ja Sipoonkorven kansallispuistoissa sekä 2021 Valkmusan kansallispuistossa, Pyhtäällä.

Ongelmana turveyrittäjien työllistymisessä ennallistamistöihin on se, että turveyrittäjien käytössä oleva tyypillinen kalusto on pääsääntöisesti liian järeää soiden ennallistamistarkoitukseen. Turvekalusto ei usein sovellu sellaisenaan ennallistamistoimenpiteisiin juuri minkäänlaisilla suokohteilla ainakaan Etelä-Suomessa. Soiden ennallistamiseen tarvitaan yhä leudompien talvien ja sulana pysyvien suoalueiden vuoksi turvetuotantoon verrattuna selvästi keveämpiä ja leveätelaisia kaivinkoneita. Soiden ennallistamistyö vaatii myös erityisosaamista, jota turveyrittäjillä ei yleensä ole. Ennallistamistyö on ojitusalueella usein vaiheittaista (puuston poisto ja ojien tukkiminen tai patoaminen), mutta tavallisesti kertaluonteista. Tämä vaikuttaa yrittäjän työhön, tulokseen ja toiminta-alueeseen.

Helmi-ohjelman toimeenpanoon tarvitaan laaja joukko urakoitsijoita, työnjohtajia ja työntekijöitä, jotka vastaavat ennallistamis-, hoito- tai kunnostustöistä. Suurella osalla toimijoista ei ole aiempaa kokemusta elinympäristöjen tilan parantamisesta. Lisäksi Helmi-töitä jo tehneiden toimijoiden työtä voidaan tehostaa parantamalla osaamista. Osaavan työvoiman varmistamiseksi Helmi –ohjelmaan sisältyy koulutushanke, jonka tavoitteena on lisätä luonnonhoidon ja ennallistamisen osaamista suunnittelusta toteuttamiseen ja yritysmahdollisuuksiin. Koulutushanke on tarkoitus käynnistää ensi vuonna yhteistyössä YM:n ja MMM:n kanssa, perustuen kuluvana syksynä koulutustarvekyselyllä koottavaan tietopohjaan. Koulutustarvekysely kohdentuu potentiaalisille Helmi-töiden toteuttajille, työnjohtajille, suunnittelijoille ja tilaajille. Toteuttajia ovat esimerkiksi turveyrittäjät ja muut kaivinkoneurakoitsijat kuljettajineen.

Erilaisten ennallistamis- ja luonnonhoitotöiden ja niitä tekevien yrittäjien tarve Suomessa tulee kuluvalla vuosikymmenellä todennäköisesti kasvamaan myös EU:n biodiversiteettistrategian toimeenpanon myötä. Strategian keskeisenä tavoitteena EU:n jäsenmailta edellytetään heikentyneiden elinympäristöjen ekologisen tilan parantamista, myös suojelualueiden ulkopuolella. Vuoden 2021 loppuun mennessä EU:n komissio valmistelee lakialoitteen sitovista ennallistamistavoitteista vuoteen 2030.

Teema 2: Mitä toimia TAE:n pääluokassa 35 on, jotka edistävät Saaristomeren poistamista HELCOMin ns. hotspot-listalta

Hallitus käynnisti huhtikuussa 2021 Saaristomeriohjelman, jonka tavoitteena on kääntää Saaristomeren valuma-alueen maatalouden kuormitus laskuun ja saada se pois Itämeren pahimpien kuormittajien HELCOMin hot spot –listalta. Alueellisissa kuuden vuoden välein tarkistettavissa vesienhoitosuunnitelmissa esitetään tarvittavat toimet vesien hyvän tilan turvaamiseksi ja saavuttamiseksi. Valtioneuvoston päätös vesi- ja merenhoidon suunnitelmista vuosille 2022-2027 tehdään joulukuussa 2021. Saaristomeren alueella tarvittavat toimenpiteet esitetään Varsinais-Suomen vesienhoidon alueellisessa toimenpideohjelmassa ja niiden toteuttamisella on mahdollisuus saada Saaristomeri HELCOMin ns. hotspot-listalta vuoteen 2027 mennessä.

Vesienhoidossa maatalouden toimenpiteiden suunnittelun periaate on ollut tehokas ja täsmällinen alueellinen kohdentaminen. Merkittävimpiä toimenpiteitä alueella ovat suojavyöhykkeiden ja talviaikaisen kasvipeitteisyyden kohdentaminen eroosioherkimmille pelloille sekä toimenpiteet, joilla saadaan peltojen fosforipitoisuuksia alennettua sekä lannan sisältämät ravinteet paremmin hyödynnettyä ja niiden käyttöalaa laajennettua. Sen lisäksi maatalouden uusien vesiensuojelumenetelmien (kipsi, rakennekalkki ja ravinnekuidut) pinta-alaa esitetään laajennettavan. Vesistökunnostuksissa alueella korostuu virtavesikunnostukset, vaellusesteiden poisto ja merenlahtien kunnostukset. Saaristomeriohjelman tiekartan tarkoituksena on varmistaa alueellisten toimijoiden hyvä yhteistyö, joka mahdollistaa olemassa olevien ja tulevien EU- ja kansallisten rahoitusohjelmien hyödyntämisen Saaristomerellä tarvittavien toimien toteuttamiseen.

Yhteisen maatalouspolitiikan kansallinen valmistelu seuraavalle rahoituskaudelle on vielä kesken. CAP-suunnitelman kautta rahoitettavat toimenpiteet tulevat olemaan keskeinen osa Saaristomeren maatalouden kuormituksen poistamista HELCOMin hotspot listalta. Se vaikeuttaa pääluokkaan 35. tarvittavien lisämäärärahojen arviointia. Yksi keskeinen tällä hetkellä avoimena oleva asia on peltojen ravinnekuitu- ja rakennekalkkikäsittelyn tukeminen CAP-suunnitelman rahoituksella. Toinen keskeinen kysymys on lannan ja biokaasun siirrosta saatava ravinnekiertokorvaus, jota maa- ja metsätalousministeriö parhaillaan valmistelee.

Varsinais-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmaehdotuksen mukaan maatalouden toimenpiteisiin tarvittaisiin noin 27 miljoonaa euroa vuodessa. Tämän hetkisen arvion mukaan toimenpidemäärästä tulisi kattaa CAP-suunnitelman kautta rahoitettavilla toimenpiteillä noin 19 miljoonaa euroa vuodessa. Sen lisäksi peltojen kipsi, rakennekalkki ja ravinnekuitukäsittelyihin tarvitaan noin 8 miljoonaa euroa vuodessa. Tavoitteen mukaisia toimenpidemääriä ei ole mahdollista saavuttaa heti, toimeenpano edellyttää samanaikaisesti koulutuksen ja neuvonnan vahvistamista, viljelijöiden luottamuksen kasvattamista ja toimenpiteiden hyvää kohdentamista.

Vesiensuojelun tehostamisohjelman vuoden 2022 määrärahasta (12 miljoonaa euroa) kohdennetaan noin 3 miljoonaa euroa peltojen kipsikäsittelyyn Saaristomeren valuma-alueella. Määrärahan avulla voidaan toteuttaa Saaristomeren alueella kipsikäsittelyä täysimääräisesti, koska aikaisempien vuosien määrärahoista on vielä osa käyttämättä. Tämän hetkinen arvio on, että Saaristomeren valuma-alueella saataisiin ensi vuonna 15 000 hehtaaria uutta peltoa kipsikäsittelyyn. Määrärahojen puolesta olisi mahdollista toteuttaa kipsikäsittelyä kaksinkertainen määrä. Sen vuoksi panostamme ensi vuonna vielä nykyistä enemmän viljelijäkohtaiseen neuvontaan kipsihakemusmäärän kasvattamiseksi.

Ympäristöministeriö kohdentaa vuodelle 2022 lisää henkilötyöresursseja Varsinais-Suomen ELY-keskukseen Saaristomeriohjelman toimeenpanoon ja alueellisen näkyvyyden kasvattamiseen, ohjelman tiekartan laatimiseen ja valuma-aluelähtöisen vesienhallinnan edistämiseen. ELY-keskusten kautta keväällä 2022 avustettavissa vesistökunnostus ja maa- ja metsätalouden vesienhallintahankkeissa tavoittelemme Saaristomeren alueella vaikuttavia hankekokonaisuuksia.

Vuodesta 2024 alkaen pääluokassa 35 pitäisi varautua jatkamaan vesiensuojelun tehostamisohjelman toimeenpanoa ja varata Saaristomeren valuma-alueelle maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseen noin 8 miljoonaa euroa vuosittain. Vastaavasti myös muilla rannikkoalueilla tarvitaan noin 15 miljoonaa euroa vuodessa toimenpiteisiin maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseksi.